

Aan de vergetelheid ontrukkt (1)

A. van Weerdenburg (1905 - 1945)

Johan Bakker en Arie A. Manten

Griftenstein 2, 3621 XK Breukelen / Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

In de Rooms-Katholieke kerk aan de Straatweg in Breukelen bevindt zich rechts van de hoofdingang een op de muur bevestigde hardstenen gedenkplaat met vier namen. Eén daarvan is die van A. van Weerdenburg.

Op bevrijdingsdag 5 mei 1945 werd boerenknecht Antoon van Weerdenburg bij Oukoop door de Duitsers neergeschoten.

In de zomer van 1944 was op bevel van de Duitse bezettingsmacht een waterlinie ingericht en onder water gezet. Daarvan maakte ook het oostelijke deel van de polder Oukoop deel uit. De kade tussen het droge en het geïnundeerde deel van Oukoop liep, op een afstand van circa 60 meter, evenwijdig aan de Oukoperdijk. Om schade door sabotage of andere oorzaken te voorkomen, werd een dijkwacht ingesteld door de "Wasserwirtschaft", die door de Duitsers was opgericht en waarvoor mannen uit de streek verplicht werden bij toerbeurt dienst te doen.

Het voorschrift was dat er 50 centimeter water op het geïnundeerde land moest staan; enige schommelingen waren toegestaan, maar als de diepte minder dan 30 centimeter was, waar de Wasserwirtschaft dagelijks op toezag, dan moest zo snel mogelijk extra water ingelaten worden. Dicht bij het huisje van Van Weerdenburg, ongeveer 200 meter ten noorden van de Oukoper molen, lag een van de twee duikers, waardoor dan extra water in de polder kon worden ingelaten; de andere duiker bevond zich vlak ten zuiden van de toenmalige, bij de Angstel gelegen boerderij van Van den Bosch, tussen een boomgaardje zodat hij vanuit de lucht niet zichtbaar was.

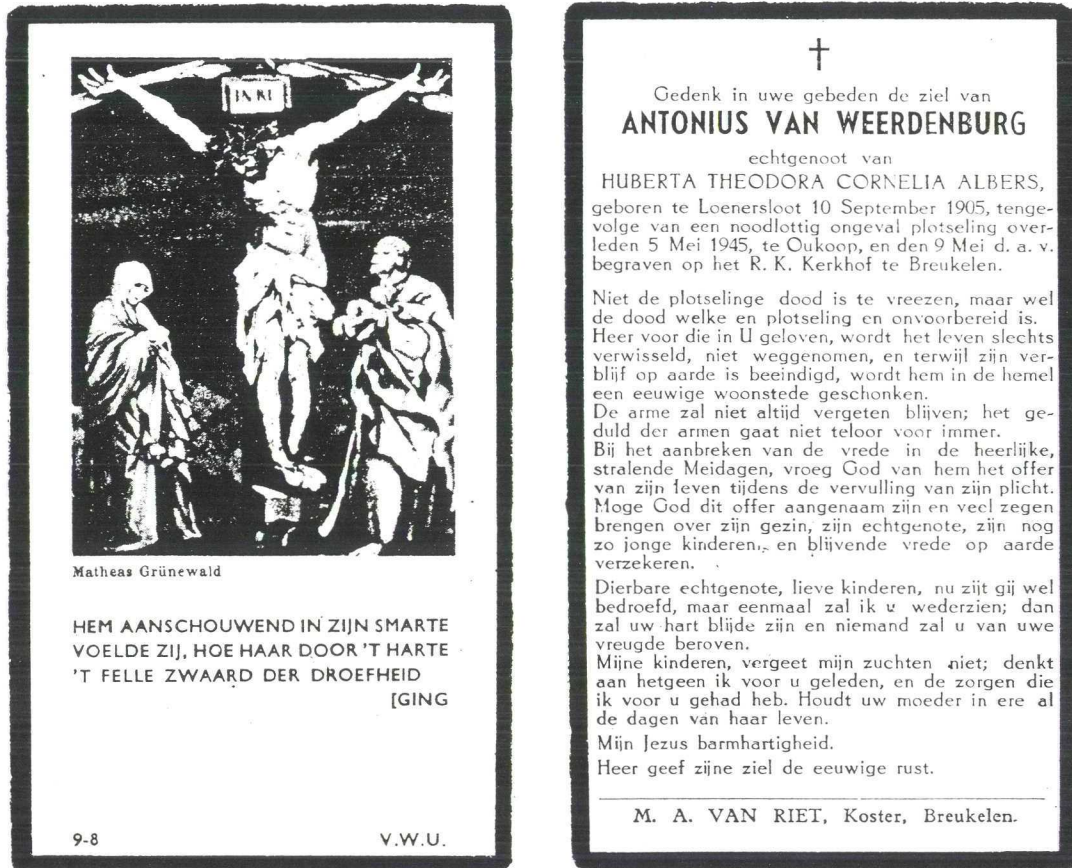
Zaterdagmorgen 5 mei; het was mooi weer. De Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (B.S.) waren de avond daarvoor door hun commandanten opgeroepen zich paraat te houden om na de capitulatie door de Duitsers de orde te kunnen handhaven zolang de geallieerde troepen niet waren gearriveerd. De Duitse bezettingsmacht in Nederland zou die dag een capitulatie-overeenkomst sluiten. De officiële ondertekening werd echter een dag vertraagd. De Nederlandse autoriteiten maakten dat uitsstel niet algemeen bekend. De B.S. waren daardoor onvoldoende geïnformeerd. De Duitse militairen droegen hun wapens nog en zouden ze die dag ook gebruiken, met alle gevolgen van dien.

Die ochtend waren ook de B.S. in Vinkeveen paraat. Op de kruising van de Groenlandse Kade en de provinciale weg Hilversum - Uithoorn ontstond een vuurgevecht met een groepje Duitsers. Hierbij kwam één B.S.-er ter plekke om het leven en bij de Ringvaart nog drie. In Vinkeveen werden twee B.S.-ers opgepakt, die later op de plaats van het vuurgevecht verminkt en vermoord werden teruggevonden.

De B.S. van Vinkeveen hadden assistentie gevraagd van die van Nieuwer Ter Aa.

Afb. 1. Toon van Weerdenburg. Foto in het bezit van zijn zoon J. van Weerdenburg, Breukelen.

Afb. 2. Voor- en achterzijde van het bidprentje ter herinnering aan A. van Weerdenburg.

Daardoor waren Kees Verbrugge en Teun de Geus gewapend op weg daarheen over de Oukoperdijk toen ze aan de overzijde van de Geuzesloot, het grenswater tussen Oukoop en Vinkeveen, Duitsers een berg grond (bedoeld voor de aanleg van de Rijksweg A2 tussen Amsterdam en Utrecht) zagen bestormen waarop Vinkeveense B.S.-ers zaten. De beide Nieuwer Ter Aase B.S.-ers beschoten de Duitsers.

In Oukoop had die ochtend Toon van Weerdenburg dijkwacht, samen met de ruim 50 jaar oude Willem Nab. Toen ze over de kade tussen het droge en natte deel van de polder Oukoop liepen, hoorden zij plotseling dichtbij het geluid van vuurwapens. Onmiddellijk zochten ze zo goed mogelijk dekking.

Ook anderen in de omgeving hoorden het schieten en probeerden te ontdekken wat er aan de hand was. De meesten deden dat vanaf een zo beschut mogelijke plek op het erf of vanuit hun huis. Maar de jonge Evert Treur, die werkte op de boerderij van zijn zwager Van den Bosch, bij de Angstel, klom samen met zijn baas overmoedig zo'n zes meter omhoog in de twaalf meter hoge mast van een windmolen waarmee op dat agrarische bedrijf elektriciteit werd opgewekt; vandaar overzagen zij een groot deel van het gebied.

Uit een combinatie van de verschillende getuigenissen kan de gang van zaken redelijk worden gereconstrueerd. Bij het horen van de eerste schoten waren Van Weerdenburg en zijn collega ter hoogte van Oukoop 16 tegen de inundatiedijk aan gaan liggen. Met een boot stak een groep Duitse militairen de Geuzesloot over; twee gingen op patrouille Oukoop in, de anderen namen posities in nabij de plek waar ze de boot hadden afgemeerd. Al spoedig werden de twee B.S.-ers gearresteerd en afgevoerd. Na enige tijd tilde Van Weerdenburg het hoofd een eindje op om de situatie op te nemen.

Nab Gilde hem toe zich gedekt te houden. Maar Van Weerdenburg had Duitse soldaten gezien aan de Oukoopse kant van de Geuzesloot en dat had extra schrik gezet. Korte tijd later kwam hij wat omhoog voor een poging om naar de andere, bewoonde kant van de weg te komen, naar de schuur van boer G.J. Kooijman. Al heel snel volgde een vuursalvo. Toon van Weerdenburg werd daarbij dodelijk getroffen. Het ging duidelijk niet om een verdwaalde kogel, maar om een gerichte beschieting van Duitse zijde.

De beide B.S.-ers uit Nieuwer Ter Aa werden eerst naar Loenersloot en vervolgens naar Utrecht gebracht. Zondag 6 mei kwamen ze lopend daarvandaan terug, met duidelijke sporen van mishandeling. Ze hebben nooit willen vertellen wat er tijdens hun gevangenschap met hen is gebeurd.

Toon van Weerdenburg was op 10 september 1905 geboren in Oukoop, dat toen deel uitmaakte van de Gemeente Loenersloot. In de gemeentelijke bevolkingsboekhouding werd hij ingeschreven als Antoon; kerkelijk staat hij als Antonius te boek. Zijn ouders waren Cornelis van Weerdenburg en Lena van Schaik. Op 9 mei 1945 is Toon begraven op het inmiddels verdwenen Rooms-Katholieke kerkhof nabij het station van Breukelen. Hij werd dus slechts 39 jaar oud. Zijn echtgenote bleef met vijf jonge kinderen achter, twee dochters en drie zoons, en nagenoeg zonder sociale voorzieningen; later hertrouwde zij. Eén van haar overgeleverde uitspraken is: "Mijn eerste man trouwde ik uit liefde en mijn tweede man uit nood".

Bronnen

- A.A. Mantén, 1995. De gewapende conflicten tussen Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten en Duitse bezettingsmacht op 5 mei 1945. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 10, nr. 3, blz. 177 - 180.
- D. Reyneveld, 1995. De inundaties 1944/1945 in de Vechtstreek. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 10, nr. 2, blz. 121 - 127.
- J. Rouwenhorst, 1993. 'Zij werden gefusilleerd nadat zij waren mishandeld'. De Ronde Vener, 5 mei 1993, blz. 11.
- A. Turkenburg, 1995. De eerste 5 mei in Vinkeveen. De Proostkoerier (Historische Vereniging "De Proosdijlanden"), jaargang 10, nr. 2, blz. 14 - 18.
- Gesprekken van J. Bakker met de heren E. Treur en J. van 't Hoff te Breukelen en M. Kroon en A. Turkenburg te Vinkeveen (1997). Gesprekken van A.A. Mantén met de heren W. van den Bosch Sr (1995, 1998) en L. de Haan (1995), beiden uit Oukoop, Chr. den Hertog te Nieuwer Ter Aa (1997) en J. van Weerdenburg te Breukelen (1998).

Aanvulling op eerder gepubliceerde artikelen

In twee eerdere bijdragen in dit tijdschrift (jaargang 1995, nr. 2, blz. 72 - 73 en nr. 4, blz. 232) is geschreven over onze joodse mede-Breukelaars Simon van Zuiden en zijn vrouw Sara van Zuiden-Rozeveld, die op 4 september 1942 door de bezettingsautoriteiten gedwongen werden hun woning in Breukelen te verlaten. Zij gingen toen naar Amsterdam. Daar vonden zij, zo bleek mij uit de Westerborkkartotheek bij het Rijks Instituut voor Oorlogs Documentatie (RIOD), onderdak op verschillende adressen: hij op de 1^e Leliedwarsstraat 7, zij op Krommewaal 9. Ze zijn ook gescheiden van elkaar vanuit Amsterdam naar het kamp Westerbork gebracht. Hij was daar maar heel kort en werd al op 28 september 1942 vanuit Westerbork op transport gezet naar een vernietigingskamp. Zij ging een klein jaar later op transport, op 24 augustus 1943. Beiden stierven ze in Auschwitz drie dagen na vertrek uit Westerbork. Dit gescheiden vertrek was ongewoon; meestal werden gezinnen gezamenlijk weggevoerd.

Marjo van Dijk-Witjas